

הצעת חוק יסוד "ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי": האם צריך להקים מחדש את המדינה היהודית?

מרדכי קרמניצר ועמיר פוקס

מבוא

ברשימה זו נבקש לדון בהצעת חוק יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי.¹ תחילה נעמוד על הרקע להצעה ועל מרכיביה העיקריים. לאחר מכן, נבקש להסביר מדוע מדובר בהצעה מזיקה ומסוכנת – בין השאר באמצעות השוואה בין ההצעה ובין הכרזת העצמאות. לדעתנו, מדובר בהצעה שלא זו בלבד שתפגע קשות באופייה הדמוקרטי של ישראל, היא גם מקעקעת את יסודות הציונות עצמם.

היסטוריה חקיקתית

הצעת החוק הנוכחית היא תוצר של גלגולים של הצעות חוק דומות. את ההצעה המקורית העלה ח"כ אבי דיכטר ממפלגת קדימה (והצטרפו אליו חברי כנסת רבים).² בעקבות ביקורת ציבורית רבה שעוררה ההצעה בתקשורת, באקדמיה ובמערכת הפוליטית (הארץ, 2011; קרמניצר ופוקס, 2011; גילד-חיו ויקיר, 2011; זוסמן, 2012), פרסם ח"כ דיכטר נוסח חדש ו"מתואם". הצעתו מעולם לא קודמה במהלך הכנסת ה-18, שכן מפלגת קדימה, שחלק מחבריה שחתמו עליה מלכתחילה חזרו בהם מתמיכתם, החליטה להתנגד לה. הצעה זו הייתה צריכה להיות גולת הכותרת של מהלכים רבים בעלי אופי אנטי-דמוקרטי שהונעו בכנסת ה-18. רק חלקם הניבו

1 פ/1550/19 הצעת חוק יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי. נדלה מתוך אתר משרד המשפטים: <http://index.justice.gov.il/StateIdentity/ProposedBasicLaws/Pages/NationalState.aspx>

2 הצעתו של ח"כ דיכטר נמצאת באתר הכנסת: www.knesset.gov.il/privatelaw/data/18/3541.rtf

חקיקה, לרוב בנוסח מרוכך לעומת ההצעות המקוריות, וכוונתנו לחוק ועדות הקבלה,³ חוק החרם⁴ וחוק הנכבה.⁵ שלא כהצעות חוק פרטניות, הצעה זו נועדה להיות מהלך אסטרטגי מכריע, לכבוש את המלכה בביתה – לא פחות. המטרה הייתה לשנות באחת את דמותה של המדינה, ובכך להעניק הגנה חוקתית לחוקים האנטי־דמוקרטיים שהוזכרו לעיל ורוח גבית לחקיקה אנטי־דמוקרטית עתידית. בתחילת כהונת הכנסת ה־19 הוגשה ההצעה מחדש, בנוסח שונה ומרוכך, על ידי חברי הכנסת יריב לוין, רוברט אילטוב (הליכוד־ישראל ביתנו) ואיילת שקד (הבית היהודי). כמה יסודות שנכללו בהצעת המקורית נזנחו בהצעה החדשה,⁶ אך במהותה, ההצעה בנוסחה החדש דומה לזו של דיכטר. במהלך מושב הקיץ של הכנסת עלתה לראשונה ההצעה לדיון בוועדת השרים לענייני חקיקה, ולצורך המשך טיפול בה הוקמה ועדה קואליציונית מיוחדת בראשותה של שרת המשפטים דאז, ח"כ ציפי לבני. יש לציין עוד, כי במקביל הניח יו"ר ועדת החוץ והביטחון ח"כ זאב אלקין את ההצעה המקורית (שהוא היה חתום עליה יחד עם ח"כ דיכטר) על שולחן הכנסת. מכאן ואילך נתייחס בחיבור זה להצעת לוין־שקד בלבד. מבחינת המטרה, ומבחינת הבעייתיות היסודית, אין הבדל בין ההצעה המקורית לבין ההצעה העכשווית.

מהות ההצעה "חוק יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי"

חוקי יסוד

כידוע, חוקי היסוד בישראל נהנים ממעמד חוקתי, דהיינו הם נמצאים ברמה נורמטיבית עליונה לעומת חוקים רגילים. האחרונים כפופים לחוקי היסוד וצריכים

- 3 חוק לתיקון פקודת האגודות השיתופיות (מס' 8), התשע"א-2011, ס"ח 2286, בעמ' 683. ראו חוות דעת מטעם המכון הישראלי לדמוקרטיה: www.idi.org.il/media/686719/pdf.
- 4 חוק למניעת פגיעה בישראל באמצעות חרם, התשע"א-2011, ס"ח 2304, בעמ' 972. ראו חוות דעת מטעם המכון הישראלי לדמוקרטיה בקשר להצעת החוק: www.idi.org.il/media/521470/pdf.
- 5 חוק יסודות התקציב (תיקון מס' 40) התשע"א-2011, ס"ח 2286, בעמ' 686. ראו חוות דעת מטעם המכון הישראלי לדמוקרטיה בקשר להצעת החוק: www.knesset.gov.il/committees/heb/material/data/H10-03-2011_13-15-32_39.pdf.
- 6 בין השאר, כללה הצעתו של ח"כ דיכטר סעיף המבקש להכשיר הפרדה ביישובים, וכן סעיף שמשמעותו ביטול מעמדה של השפה הערבית כשפה רשמית בישראל. כמו כן, ההצעה כללה במפורש אמירה שכל החקיקה בישראל תפורש לפי חוק היסוד המוצע.

להיות תואמים להם. מכאן, ככל שחוק רגיל (או הוראה מהוראותיו) סותר חוק יסוד, הוא יוכרז על ידי בית המשפט העליון כבלתי-חוקתי, ועל כן בטל. לפיכך, כל שינוי של חוקי יסוד כמוהו כתיקון של החוקה, ובאפשרותו לחולל מהפכה של ממש במשפט הישראלי, בדיוק כפי שחוללו חוקי היסוד של שנת 1992 – חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו וחוק יסוד: חופש העיסוק.⁷ על אחת כמה וכמה חוק יסוד שעניינו הגדרת המדינה שיש לו השלכות רוחב על השיטה המשפטית כולה. מאחר שהוא המאוחר בין חוקי היסוד, יש לו מעמד עליון ביחס לחוקי היסוד שנחקקו לפניו. הווי אומר: אי-אפשר להפריז בחשיבותו של חוק יסוד כזה.

סעיפי חוק היסוד המוצע

הסעיפים המרכזיים בהצעת החוק עוסקים בהיותה של המדינה מדינת הלאום של העם היהודי: נקבע בהם כי ישראל היא הבית הלאומי של העם היהודי, ומולדתו ההיסטורית שבה הוא מממש את שאיפתו להגדרה עצמית. סעיף 3 להצעת החוק מתייחס לישראל כאל מדינה דמוקרטית. בתוך כך, מצוין בעלמא, כי ישראל תהיה "בעלת משטר דמוקרטי [...]. מושתתת על עקרונות הצדק והשלום לאור חזון נביאי ישראל [...]. [ו]מחויבת לזכויות האישיות של כלל אזרחיה כמפורט בכל חוק יסוד" (ההדגשה של המחברים) (יש לשים לב שמדובר באזרחים ולא בתושבים). סעיפים 9 ו-10 להצעה קובעים מחד גיסא את מחויבות המדינה לדאוג לשימור ולהנחלת המסורת התרבותית היהודית, ומאידך גיסא את ה"זכות" של כל תושב לפעול (עצמאית) לשימור מורשתו שלו.

סעיפים נוספים קולטים לחוק היסוד הסדרים קיימים בחקיקה בנוגע לדגל, להמנון, לימי שבתון וליום העצמאות. כמו כן ניתן ביטוי לזכות השמורה ליהודים לעלות ארצה ולחובת המדינה לפעול לקיבוץ גלויות, לקשר עם התפוצות וכדומה. נקודה מעניינת נוספת היא התייחסות למשפט העברי, ובה מחוזקת קליטת המשפט העברי לתוך המשפט הישראלי לעומת המצב הקיים בחוק יסודות המשפט, וכן מתווספת אמירה, כי המשפט העברי ישמש השראה למחוקקים ולשופטים בישראל (לאמירה כזאת אין אזכור בדין הקיים בישראל).

7 "המהפכה החוקתית" – מונה שטבע נשיא בית המשפט העליון לשעבר אהרון ברק, בע"א 6821/93 בנק המזרחי המאוחד נ' מגדל, פ"ד מט (4), 221.

בחינה ביקורתית

קצרה היריעה מלפרט את כל הסכנות והבעיות שעולות מפרטי הצעת החוק. כך למשל, בראייתנו, ההצעה עלולה לפגוע במעמדה של ישראל בעולם כמי שמכנה עצמה מדינה דמוקרטית. כמו כן, כאמור יש בה היבטים של חיזוק הקשר בין דת ומדינה. אך ברשימה זו נתמקד בבעיה הכללית יותר – הניסיון לפגוע באופייה הדמוקרטי של ישראל ולרומם את אופייה היהודי. נדגיש כי את הבעיות שבהצעה אנו רואים מתוך עמדה התומכת בכך שישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי, ובכך שעליה להישאר כזו. בעינינו, המהפכה שהצעת החוק מבקשת להשיג עלולה לפגוע באופייה הדמוקרטי והליברלי של ישראל, ויש בה כדי לחתור תחת יסודות הציונות עצמם. כדי להוכיח טענה זו נציג את ההבדל התהומי שבין מדינת ישראל כפי שהיא נשקפת מההצעה, לעומת האופן שבו היא נשקפת ממגילת העצמאות.

הפרת האיזון בין האופי היהודי והאופי הדמוקרטי

השינוי המרכזי ביותר שמבקשת ההצעה לחולל בסדר החוקתי בישראל היא הפרת האיזון העדין הקיים היום בין שני האדנים שעליהם עומדת המדינה – "יהודי" ו"דמוקרטי". לאופי היהודי של המדינה מוקדש רוב הנפח של ההצעה, בעוד האזכור שלפיו המדינה "תהא בעלת משטר דמוקרטי" (סעיף 3 להצעה) הוא כה מאולץ וחסר תוכן, שיותר משהוא מעיד על מחויבות ההצעה לדמוקרטיה, הוא מעיד על ההפך.

בדברי ההסבר ובנימוקי התומכים בהצעה בתקשורת ניתן למצוא שני קווי הצדקה שאינם מתיישבים זה עם זה. לפי הראשון, ההצעה נועדה לבטא את אופייה היהודי של המדינה, שהוא בבחינת מושכל יסודי, בעיקר כלפי מי שאינם יהודים וכלפי חוץ, למשל כתשובה ניצחת לסירובו של מחמוד עבאס להכיר בישראל כמדינה יהודית.⁸ לפי השני, ההצעה באה לתקן את השיבוש שהתחולל ב"אשמת" בית המשפט העליון, הפוסט-ציוני לדבריהם, שבעקבותיו נעשתה ישראל ליברלית מדי ופחות מדי יהודית. את הפרת האיזון הזאת יש לתקן לטובת יהודיות המדינה.⁹

8 פסקה 3 לדברי ההסבר להצעה. ראו ה"ש מס' 1.

9 ראו למשל דברי איילת שקד בפוסט ברשת החברתית פייסבוק, 20 בנובמבר 2014: "מדינת ישראל היא מדינה יהודית ודמוקרטית, ולא מדינת כל אזרחיה וכל מסתנניה אשר בשוליים מתקיימים בה חיים יהודיים. עקרון יסודי זה שעל בסיסו קמה מדינת ישראל נשחק בקצב הולך

הקו הראשון הופך את ההצעה לנלעגת ממש – אחרי 66 שנות קוממיות של המדינה היהודית מבקשים המציעים להקים אותה מחדש. המחשבה שמי שאינם מקבלים את אופייה זה של המדינה יושפעו מחוק היסוד אינה יכולה להיות רצינית. לפי שיטה זו, מדובר במהלך של "נדמה לי", שמשמעותו בראיתנו היא הטלת ספק טרואקטיבית בהיותה של ישראל מדינה יהודית עד עתה.

הקו השני, שהוא זה המבטא את התכלית המרכזית של ההצעה, בנוי על כזב. אין לישראל חוקה שלמה. זכויות יסוד מן החשובות ביותר לא זכו בשיטתנו לעיגון חוקתי מפורש, והא ראייה, ב"חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו" אין אזכור לשוויון, לחופש הביטוי, לחופש הדת, לזכויות חברתיות, לזכויות במשפט. כמו כן, כלל זכויות האדם (פרט לחופש העיסוק) נותרות בלתי משוריינות; אפילו "חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו" אינו משורייני. גם להגדרת סמכויותיו של בית המשפט ולתפקידו כמגן על זכויות האדם אין עיגון משורייני. המדינה נקטה, ועדיין נוקטת, מדיניות של הפליה כלפי הציבור הערבי, בעיקר בתחום הקצאת המשאבים ובתחומי הפיתוח, התכנון והבנייה. בית המשפט העליון מחויב מאז כינונו ועד עתה לחזון הציוני ולהגנה על אופייה של המדינה כמדינת הלאום של העם היהודי, בד בבד עם מחויבותו להגנה על זכויות האדם, כמתחייב מאופייה הדמוקרטי של המדינה. אין שחר לטענה כי ישראל "סובלת" מעודף דמוקרטיה. נהפוך הוא: במבט חברתי כולל ניתן לקבוע, כי אם יש יסוד חלש בין שני מרכיבי הזהות של המדינה, הוא דווקא הדמוקרטי ולא היהודי. האירועים שהתרחשו במהלך מבצע "צוק איתן", ובמרכזם הגל הגזעני ששטף את המדינה (המטה למאבק בגזענות בישראל, 2014), מעידים על כך כאלף עדים.

השוואה למגילת העצמאות מוכיחה כיצד ראוי להיראות מסמך המקים את מדינת הלאום היהודית והדמוקרטית. לא בכדי טרחו כותביה של הכרזת העצמאות, בצד הביטויים החזקים מאוד על אופייה כמדינת לאום יהודית, לכלול בה יסודות כלל אזרחיים והתייחסות מפורשת לערבים הישראלים. כך גם מקובל בפסקאות פתיחה (preamble) של חוקות של מדינות לאום אחרות.¹⁰

וגובר בפסיקות בג"ץ, ועל כן יש הכרח לבלום את התהליך הפוסט-ציוני ולעגן בחוק יסוד את זהותה של המדינה וערכיה הבסיסיים. נדלה מתוך: www.facebook.com/ayelet.benshaul. [shaked/posts/671699106281852](https://www.facebook.com/ayelet.benshaul/shaked/posts/671699106281852)

10 כך למשל בחוקה הקרואטית: "Proceeding from the above presented historical facts and from the generally accepted principles in the modern world and the inalienable,

בסעיף בהצעה שאמור להיות התשתית למגילת הזכויות החוקתית של אזרחי המדינה נאמר (סעיף 3|ב): "ישראל תהא מושתתת על יסודות החרות הצדק והשלום לאור חזונם של נביאי ישראל ומחויבת לזכויותיהם האישיות של כלל אזרחיה כמפורט בכל חוק יסוד". בהצעה, המבליטה את אופייה הלאומי של המדינה, בולט בחסרונו היעדר הכרה בזכויות הקבוצתיות של המיעוטים. זהו נושא חשוב משני היבטים: האחד, הזכות לכבוד אנושי, הכוללת בהיבט חשוב שלה גם את הזכות לתרבות. את הזכות לתרבות אי-אפשר לממש באורח משמעותי ללא ממד קבוצתי. השני, הקושי של מיעוט מקופח להגן על זכויות היחיד של המשתייכים אליו בלי הכרה בזכויות הקבוצה. זכויות הקבוצה הן אפוא אמצעי חיוני להבטחת זכויות הפרט של המשתייכים לקבוצה.

ההטיה המובהקת שבהצעה לכיוון הלאומני מוכחת בכך שמחבריה נטלו מהכרזת העצמאות את המרכיב הלאומי אך תלשו ממנה את הביטוי למרכיב הדמוקרטי הכלל אזרחי שבה: "מדינת ישראל" תשקוד על פיתוח הארץ לטובת כל תושביה; תהא מושתתת על יסודות החירות, הצדק והשלום לאור חזונם של נביאי ישראל; תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין; תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות".

פגיעה קשה במיעוט הערבי

ההצעה פוגעת קשות באוכלוסייה הערבית. היא מתעלמת כליל מקיומו של מיעוט לאומי גדול בארץ ישראל. מה אמור לחשוב אזרח ערבי למקרא הצעת החוק המתיימרת להוות אבן בניין – ואף יותר מכך, אבן הראשה – לחוקה? הוא קורא כי ישראל היא הבית הלאומי של העם היהודי – כלומר היא ביתו של כל יהודי בעולם אך אינה הבית של האזרחים הערבים שחיים בה. הוא קורא את סעיף 9, המדבר על המורשת היהודית וטיפוחה בארץ ובתפוצות כמשימה של המדינה. לעומת זאת,

---

indivisible, nontransferable and inexpendable right of the Croatian nation to self-determination and state sovereignty... the Republic of Croatia is hereby established as the national state of the Croatian people and a state of members of other nations and minorities who are its citizens: Serbs, Muslims, Slovenes, Czechs, Slovaks, Italians, Hungarians, Jews and others, who are guaranteed equality with citizens of Croatian nationality and the realization of ethnic rights in accordance with the democratic norms of the United Nations and countries of free world." www.sabor.hr/fgs.axd?id=17074

הוא כערבי רשאי לפעול כפרט בלבד לשימור תרבותו ומורשתו (סעיף 10), כאילו הדבר בכלל אפשרי.¹¹ ההצעה אפילו לא מזכירה את הזכות לפעול לשם כך עם אחרים, שהיא נחלת המשפט הבינלאומי שישראל חתומה עליו.

ניתן לראות את הניגוד הגמור בין ההצעה לבין מגילת העצמאות גם בנקודה זו. לצד ההצהרה הברורה על הקמת מדינת הלאום היהודית וזכותו ההיסטורית של העם היהודי להגדרה עצמית, ולאחר המחויבות לשוויון ולזכויות אדם כאמור לעיל, קיימת במגילה התייחסות ספציפית למיעוט הערבי: "אנו קוראים – גם בתוך התקפת־הדמים הנערכת עלינו זה חדשים – לבני העם הערבי תושבי מדינת ישראל לשמור על שלום וליטול חלקם בבנין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה ועל יסוד נציגות מתאימה בכל מוסדותיה, הזמניים והקבועים".

כך אין מדירים את המיעוט. כך לא יוצרים אדנות ועליונות של הרוב על המיעוט. כך נכתב במסמך הציוני המרכזי בהיסטוריה – הכרזת העצמאות. מקימי המדינה הבינו (אף כי לא הגשימו) שיחס שוויוני, הוגן ומשתף כלפי הציבור הערבי הוא מבחן מוסרי עליון של מדינת היהודים, כשם שהוא תנאי לחיים משותפים ושלווים, לחברה בריאה ולשגשוג כלכלי. לעומתם, המציעים ותומכי ההצעה נוקטים גישה פוגענית ומתנכרת כלפי המיעוט הערבי, ומבקשים להכשיר למעשה פגיעה בלתי מוגבלת בזכויותיו. האם אין המציעים מבינים את תוצאותיו הרוֹת־האסון של חוק כזה מבחינת יחסה של האוכלוסייה הערבית כלפי המדינה? האם לכך הם חותרים, או שזו רק תוצאה הכרחית של המהלך שהם מובילים? יש כאן היפוך יוצרות ביחס לכל דמוקרטיה חוקתית: בדמוקרטיה כזו, החוקה מעניקה הגנה מיוחדת למיעוט משום שאחרת הוא עלול להיות נתון לשרירותו של הרוב הקבוע. הרוב מסכים לכבילת ידיים מסוימת של עצמו, מתוך גישה של הוגנות, ומשום שדמוקרטיה אינה שלטון הרוב אלא שלטון האזרחים כולם, לרבות המיעוט. והנה, באה ההצעה ומבקשת להעצים דווקא את כוחו של הרוב ולגרוע ממעמדו ומזכויותיו של המיעוט. משמעות ההצעה, אם תתקבל, היא כפולה: במישור המשפטי, היא תהיה נקודת אחיזה להכשרת הפליה של המיעוטים הלא־יהודיים והלא־ציוניים; במישור החינוכי והציבורי, היא תשמש מצע רעיוני רב־עוצמה לכל גישה ומהלך החותרים תחת ערך השוויון ואף לגילויים של גזענות ממש. אין משמעות לדמוקרטיה שאינה

11 השוו שמגר (2005), סעיף 12: "המדינה תבטיח את שימורה ואת פיתוחה של המורשת ההיסטורית והתרבותית של הארץ ושל תושביה".

מושתתת על הכרה בשוויון ערך האדם ועל שוויון זכויות מלא לכלל האזרחים, ושוויון זכויות רחב היקף לכל תושבי הקבע – מדובר בחתירה תחת יסודות הדמוקרטיה.

לכן, מתבקש לקבוע שהצעת "חוק יסוד: מדינת הלאום" סותרת, בכוונת מכוון, את מהותה של המדינה כמדינה דמוקרטית, ושהיא נועדה להפוך את ישראל ממדינת לאום שוויונית (לפי מחויבותה) למדינה לאומנית, בלתי שוויונית. בכך היא שוללת את ערכי הציונות ועל כן ניתן לומר שזוהי הצעה פוסט-ציונית. ראשי הציונות, בין משמאל כבן גוריון ובין מימין כזאב ז'בוטינסקי, לא העלו על דעתם כי מטרת הציונות היא הקמת מדינה לאומנית הפוגעת פגיעה קשה במיעוט ומדירה אותו.¹² להפך – ישראל נועדה להיות מדינת לאום יהודית, שהיא גם חברת מופת דמוקרטית, המאפשרת שוויון לכל אזרחיה, יהיה מוצאם אשר יהיה.

סיכום

יש להניח שהמציעים רואים עצמם כפטריוטים של המדינה היהודית, הפועלים לטובתה. למעשה, זו הצעה מזיקה מאין כמותה. כפי שכבר נאמר, היא עלולה לקרוע את רקמת היחסים השבירה כל כך בין יהודים לערבים. המחלוקת שהיא מעוררת ותוסיף לעורר תיצור רושם כאילו מתנגדי ההצעה חולקים על זהותה היהודית של המדינה. יצירת הזיהוי בין מדינת לאום יהודית לבין מדינה לאומנית ובלתי שוויונית תגרום לישראל ולמעמדה בעולם נזק לא ישוער. היא תמנע מציונים ליברלים את היכולת להזדהות עם המדינה; היא תתקע טריז בין ישראל לבין חלק מיהודי העולם הנאמנים לערכים הומניסטיים וליברליים ובין ישראל לבין המדינות החופשיות; היא תשמה את אויבי ישראל ותשמש כלי ניגוח אפקטיבי ביותר בידיהם. מדובר

¹² "אנו כולנו, כל היהודים והציונים מכל הזרמים, רוצים בטובתם של הערבים הארצישראליים. אין אנו רוצים להוציא אף ערבי אחד הן מן הגדה השמאלית והן מן הגדה הימנית של הירדן. אנו רוצים שישגשגו גם מבחינה כלכלית וגם מבחינה תרבותית. את משטרה של ארץ-ישראל העברית הננו מתארים לעצמנו באופן כזה: רוב האוכלוסיה יהיה עברי, אולם שיווי זכויותיהם של כל האזרחים הערביים לא זו בלבד שיובטח, אלא גם יוגשם" (ז'בוטינסקי, 1959, עמ' 245). "אינני סבור שחוקתה של איזו מדינה תכיל סעיפים מיוחדים המבטיחים במפורש את אופיה ה'לאומי'. סבורני, כי סימן טוב הוא לחוקה, אם נמעט למצוא בה סעיפים כאלה. הדרך הטבעית והטובה ביותר היא, שאופיה ה'לאומי' של מדינה יהא מובטח על ידי עצם העובדה שיש בה רוב מסוים" (ז'בוטינסקי, 1958, עמ' 224).

אפוא במהלך מכוונן הנוגד את האינטרסים החיוניים והבסיסיים ביותר של ישראל. מהלך זהותי כזה, המאזן כמות בין אופייה היהודי והדמוקרטי של המדינה, צריך להינקט רק בחוקה.

מבקשי טובתה של המדינה, כל מי שיש לו מחויבות לישראל כדמוקרטיה, כל הציונים הליברלים וכלל הציבור הערבי צריכים להתייזב במאבק נגד ההצעה הרעה הזאת. בידינו הדבר. אם נרצה, נצליח למנוע את כינונה כחוק יסוד מהרס דמוקרטיה. זהו מאבק על נשמתה של החברה הישראלית. אין מאבק ראוי וחשוב מזה.

מקורות

- הארץ (2011). "חוק דיכטר" מסוכן לדמוקרטיה [מאמר מערכת]. הארץ, 7.11.
- גילד-חיו, דבי ודן יקיר (2011). חוות דעת מטעם האגודה לזכויות האזרח בעניין הצעת חוק יסוד: ישראל מדינת הלאום של העם היהודי.
- ז'בוטינסקי, זאב (1958). מלאו הבטחתכם או הסתלקו מן המנדט. נאומים: כרך ב' (עמ' 271-221). ירושלים: ערי ז'בוטינסקי.
- ז'בוטינסקי, זאב (1959). שולחן עגול עם הערבים. כתבים: בדרך למדינה (עמ' 249-243). ירושלים: ערי ז'בוטינסקי.
- זוסמן, נעמי (2012). חוק יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי: נייר עמדה, מולד. נדלה מתוך: www.molad.org/images/upload/researches/StateofJewishPeople.pdf
- המטה למאבק בגזענות בישראל (2014). דוח המטה למאבק בגזענות בישראל בעקבות מבצע צוק איתן: 44% מהשיח על המצב ברשת הוא שיח גזעני ומסית. המטה למאבק בגזענות בישראל. נדלה מתוך: fightracism.org/Article.asp?aid=465
- קרמניצר, מרדכי, ועמיר פוקס (2011). חוות דעת מטעם המכון הישראלי לדמוקרטיה בעניין הצעת חוק יסוד: ישראל מדינת הלאום של העם היהודי. המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- שמגר, מאיר (2005). חוקה בהסכמה: הצעת המכון הישראלי לדמוקרטיה, בהנהגת השופט מאיר שמגר. ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.